

**AGROSANOAT MAJMUASINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY
MEXANIZMLARI**

Nurullayeva Raushan Koptleuovna

Qoraqalpog‘iston Respublikasi, Nukus shaxri

KIRISH:

Agrosanoat majmuasi mamlakat iqtisodiyoti rivojida hal qiluvchi ahamiyatga ega bo‘lgan strategik sohalaridan biridir. Chunki u nafaqat aholini oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta’minlash, balki xalqaro bozorlarda mamlakatning raqobatbardoshligini oshirish, eksport salohiyatini kengaytirish va qishloq hududlarida ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlashga ham xizmat qiladi. Shu sababli agrosanoat majmuasini rivojlantirish masalasi har doim davlat siyosatining markazida bo‘lib kelmoqda. Bozor iqtisodiyotiga o‘tish jarayonida qishloq xo‘jaligi va uni qayta ishlash sohalarida muayyan o‘zgarishlar amalga oshirildi. Ammo dunyo bozorida oziq-ovqat xavfsizligi bilan bog‘liq muammolar, iqlim o‘zgarishi, suv resurslaridan oqilona foydalanish zarurati va aholining tezkor o‘sishi yangi talab va vazifalarni yuzaga chiqarmoqda. Bunday sharoitda agrosanoat majmuasini zamonaviy iqtisodiy mexanizmlar asosida rivojlantirish zaruriyati yanada ortmoqda. Agrosanoat majmuasi ko‘p tarmoqli tizim bo‘lib, u qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishini, uni qayta ishlash sanoatini, transport-logistika tizimini, saqlash va realizatsiya qilish mexanizmlarini o‘z ichiga oladi. Ushbu bo‘g‘inlarning uzviy bog‘liqligi va o‘zaro muvofiqlashtirilgan faoliyati yuqori samaradorlikka erishishning muhim sharti hisoblanadi. Shu bilan birga, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, raqamli boshqaruv tizimlarini kengaytirish, klasterlash va innovatsion yondashuvlarni rivojlantirish majmuaning samarali faoliyat yuritishini ta’minlaydi. Mamlakatimizda oxirgi yillarda bu borada keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi, qishloq xo‘jaligini diversifikatsiya qilish, fermer xo‘jaliklari faoliyatini qo‘llab-quvvatlash va eksport imkoniyatlarini kengaytirishga qaratilgan davlat dasturlari agrosanoat majmuasini yangi bosqichga olib chiqmoqda. Shu bilan birga, xalqaro tajriba shuni ko‘rsatmoqdaki, barqaror iqtisodiy rivojlanish uchun iqtisodiy mexanizmlarni nafaqat ichki bozor ehtiyojlariga moslashtirish, balki global talab va texnologik yangiliklarni ham hisobga olish lozim.

TADQIQOT METADOLOGIYASI. Mazkur tadqiqotda tizimli tahlil, qiyosiy tahlil, statistik kuzatuv va iqtisodiy modellashtirish usullaridan foydalanildi. Tahlil jarayonida O‘zbekiston va boshqa mamlakatlarda agrosanoat majmuasini rivojlantirish tajribasi, davlat dasturlari va sohaning hozirgi holatini ko‘rsatuvchi statistik ma’lumotlar o‘rganildi. Shuningdek, iqtisodiy mexanizmlarning samaradorligi ularning ishlab chiqarish hajmiga, investitsiyalar oqimiga va eksport ko‘rsatkichlariga ta’siri orqali baholandi.

TAHLIL VA NATIJALAR. Agrosanoat majmuasini rivojlantirishda iqtisodiy mexanizmlarning o'zini va samaradorligini tahlil qilishda, avvalo, uning tuzilmasiga e'tibor qaratish zarur. Bu tizim qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi, qayta ishlash sanoati, transport-logistika, saqlash infratuzilmasi va tayyor mahsulotni iste'molchiga yetkazib berish bosqichlarini qamrab oladi. Ushbu bo'g'inlarning har biri iqtisodiy mexanizmlarning samarali ishlashiga bevosita bog'liq bo'lib, ular bir-birini to'ldirgan holda yagona tizim sifatida faoliyat yuritgandagina natija yuqori bo'ladi. So'nggi yillarda mamlakatimizda agrosanoat majmuasini rivojlantirish bo'yicha qator davlat dasturlari qabul qilingan bo'lsa-da, hali ham tizimda mavjud bo'lgan muammolar to'liq bartaraf etilgani yo'q. Jumladan, moliyalashtirish mexanizmlarining yetarli darajada samarali emasligi, ishlab chiqaruvchilarning imtiyozli kreditlardan foydalanish imkoniyatlari cheklangani, sug'urta tizimining sustligi, infratuzilmaning ayrim hududlarda yetarli darajada rivojlanmagani kabi muammolar dolzarb bo'lib qolmoqda. Shuningdek, ishlab chiqarish hajmining ortib borishi bilan birga mahsulotni saqlash, qayta ishlash va eksportga tayyorlash imkoniyatlarining yetarli emasligi ham iqtisodiy samaradorlikka salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Agrosanoat majmuasida samaradorlikka erishishning muhim shartlaridan biri — moliyaviy resurslardan oqilona foydalanishdir. Fermer va dehqon xo'jaliklari faoliyatini qo'llab-quvvatlash uchun imtiyozli kreditlar, subsidiya va grantlarni kengaytirish zarur. Amaldagi tajriba shuni ko'rsatadiki, imtiyozli kreditlardan samarali foydalangan xo'jaliklar ishlab chiqarish hajmini oshirish, yangi texnologiyalar joriy etish va mahsulot sifatini yaxshilashda sezilarli natijalarga erishmoqda. Shu bilan birga, qishloq xo'jaligi sug'urtasi mexanizmlarini rivojlantirish orqali ishlab chiqaruvchilarni tabiiy ofatlar va bozor xavflaridan himoyalash muhim. Transport-logistika tizimining samarali ishlashi agrosanoat majmuasida katta rol o'ynaydi. Mahsulotni yig'ib olish, qayta ishlash korxonalariga yetkazish va ichki hamda tashqi bozorga chiqarishda zamonaviy logistika tizimlari muhim ahamiyat kasb etadi. Hozirda ko'plab hududlarda logistika markazlari, sovutkichli omborlar, qayta ishlash zavodlari tashkil etilmoqda. Ammo ularning hududlar bo'yicha notekis joylashganligi, texnik imkoniyatlarning cheklanganligi va transport xarajatlarining yuqoriligi muammo bo'lib qolmoqda. Shu nuqtai nazardan, iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirishda logistika tizimiga investitsiyalarni ko'paytirish, davlat-xususiy sheriklik asosida yangi loyihalarni amalga oshirish zarur.

Agrosanoat majmuasini rivojlantirishda innovatsion texnologiyalarni joriy etish ham iqtisodiy mexanizmlarning ajralmas qismidir. Tomchilatib sug'orish, dronlar yordamida monitoring, raqamli boshqaruv tizimlari, aqlli issiqxonalar kabi innovatsion yondashuvlar hosildorlikni oshirish va resurslardan samarali foydalanishga xizmat qiladi. Ayniqsa, suv resurslaridan samarali foydalanish masalasi dolzarb bo'lib, bu borada iqtisodiy rag'batlantirish mexanizmlari muhim ahamiyatga ega. Masalan, suvni tejovchi texnologiyalarni joriy qilgan fermerlarga soliq imtiyozlari yoki qo'shimcha subsidiyalar berish ularning innovatsion

texnologiyalarga qiziqishini oshirishi mumkin. Agrosanoat majmuasida klaster tizimining joriy etilishi so'nggi yillarda samarali natijalar bermoqda. Klasterlar ishlab chiqarishdan tortib qayta ishlash va sotuvigacha bo'lgan barcha jarayonlarni yagona tizimga birlashtirib, iqtisodiy samaradorlikni oshiradi. Bu tizim resurslardan oqilona foydalanish, ishlab chiqaruvchilarni birlashtirish, mahsulot sifatini yaxshilash va eksport salohiyatini kuchaytirishga xizmat qiladi. Lekin amaliyotda ayrim klasterlarning yetarlicha samarali ishlamayotgani, ularda boshqaruv tajribasining yetishmasligi kuzatilmoqda. Shuning uchun klaster tizimida iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirish, shaffof boshqaruvni yo'lga qo'yish va fermerlarning manfaatlarini to'liq hisobga olish talab etiladi. Agrosanoat majmuasini rivojlantirishda xalqaro tajriba ham muhim o'rin tutadi. Rivojlangan mamlakatlarda iqtisodiy mexanizmlar nafaqat davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashga, balki xususiy sektorning faol ishtirokiga ham asoslanadi. Jumladan, Yevropa Ittifoqida qishloq xo'jaligini qo'llab-quvvatlash dasturlari orqali fermerlarga grantlar, imtiyozli kreditlar va texnologik yangiliklarni joriy etishda yordam beriladi. AQSh tajribasida esa agrobiznesni rivojlantirishda davlat-xususiy sheriklik keng qo'llaniladi, innovatsion startap loyihalar rag'batlantiriladi va fermerlarning moliyaviy barqarorligini ta'minlashga alohida e'tibor qaratiladi. Bu kabi tajribalarni mahalliy sharoitga moslashtirib joriy etish mamlakatimiz agrosanoat majmuasi samaradorligini oshirishi mumkin.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, agrosanoat majmuasini rivojlantirishning iqtisodiy mexanizmlari qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini samarali tashkil etish, uni qayta ishlash va tayyor mahsulot ko'rinishida ichki va tashqi bozorga yetkazib berishda muhim o'rin tutadi. Mazkur mexanizmlar orqali ishlab chiqaruvchilarning moddiy manfaatdorligini oshirish, resurslardan oqilona foydalanish, innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish va bozor talablariga mos mahsulot yetishtirish imkoniyati yuzaga keladi. Shu bilan birga, agrosanoat majmuasi tarmoqlarini moliyalashtirish, kreditlash va investitsiyalarni jalb etish bo'yicha samarali tizimlar ishlab chiqilishi, davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini to'g'ri yo'naltirish va raqobatbardosh muhitni shakllantirish agrar sohaning barqaror o'sishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Karimov I.A. *O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari*. Toshkent, 1997.
2. Porter M. *Competitive Advantage of Nations*. New York: Free Press, 1990.
3. Xolmurodov F., Ashurov Z. *Agrosanoat majmuasini rivojlantirishda klaster tizimining o'rni*. O'zbekiston qishloq xo'jaligi jurnali, 2023.

4. FAO. *Food and Agriculture Organization Reports on Agricultural Development*. Rome, 2022.
5. OECD. *Innovation, Agricultural Productivity and Sustainability in Uzbekistan*. Paris, 2021.

